

A TANÍTÓKÉPZŐ-TANÁROK KÉPZÉSE.*

Ezelőtt hét évvel a Pædagogiai Társaság három ülésen foglalkozott ezzel a kérdéssel.** Egyik állandó tárgya volt a képzőintézeti tanár-egyesület tanácskozásainak már azelőtt és azóta is, mint a tanítóképzés ügyének főfontosságú kérdése. Mint ilyen került a millenniumi tanügyi kongresszus elé, mely tárgyalta és határozatokat hozott benne. Így érlelődött a dolog a legilletékesebbek keze között, a míg ez iskolai év elején a miniszter úr rendeletére a közoktatási tanács javaslatot készített a tanárképzés és képesítés szervezetéről, s ezzel az ügy rendezése az életbeléptetés küszöbéig jutott.

A tanítóképzés révén a képzőintézeti tanárság kezében van a népoktatás jövő fejlődésének kulcsa, a mi ezen testület succrescentiájának kérdését országos jelentőségűvé teszi. Ez indított arra, hogy a t. Társaság előtt ismertetését adjam az ügy fejleményeinek és azoknak a szempontoknak, a melyeknek a szervezetben érvényesülniök kellett.

A külön képzőintézeti tanárképzés nemcsak nálunk, hanem külföldön is az iskolaügy legujabb fejleményei közé tartozik s most is csak szórványosan találhatók erre vonatkozó intézkedések.

Maga a modern értelemben vehető tanítóképzés sem nagyon régi. A régi normális iskolák, a melyekben a tanítók képeztettek, vagy inkább képződtek, csak a többinél teljesebb népiskolák voltak, a hol az idősebb tanulók pár évig inaskodtak a tanítói gyakorlatban. Tanítóik részben papok, részben világi tanítók ugyanazzal a qualificatióval mint a többi népiskolában.

* A M. Pæd. Társaság 1899. május havi ülésén tartott előadás.

** *Dezső Lajos*: M. Pæd. 1892. 389. l. — *Sebestyén Gyula*: M. Pæd. 1892. 618. l. — *Kármán Mór*: M. Pæd. 1893. 72. l.

Talán nem is tartoznék ide a fölemlítése ezen kezdetállapotnak, a melyben még önálló tanítóképzők sem voltak, s annál kevésbé lehetett szó ezek számára külön tanárképzésről. De itt nyilvánult már az az elv, még pedig teljes egyoldalúsággal, a mi a tanítóképzés tulajdonképeni lényege, s a mi ennél fogva sohasem fog hiányozhatni belőle, az, hogy a tanítóképző *szakiskola*, tanítványait a tanítói mesterségre kell kinevelnie. A normális iskolák rendszerében a szakképzésnek akkori általános módja érvényesült, a mely szerint egy arravaló mester mellett gyakorlati működés folytán kellett a mesterséget eltanulni s így akkor a tanítójelöltek tanítói is a tanítók közül kerültek ki.

A gyakorló iskola nálunk és világszerte máig is képviseli a tanítóképzés főelvének illetően alkalmazását s ebben a részben meg is kell ennek maradnia mindig. De nem mindenütt szorult ezen aránylag szűk körre a gyakorlat által való tanítónevelés. Angliában mind máig a normális iskolák rendszerének alapján fejlődött tovább a tanítóképzés, egyes intézetekben valóban magas színvonalra. Másutt is csak fokozatosan engedett tért másnemű követelményeknek, melyek a tanítóképzésben mindinkább érvényesülni törekedtek, a mely követelmények két pontba foglalhatók össze; egyik: a jelöltek műveltségi színvonalának emelése a közműveltségi tanulmányok által, másik: a gyakorlati eljárásnak elméleti alapon való megvilágítása és tudatossá tétele.

A külföld legtöbb államában ma is vegyes összeállítású a képzőintézeti tanári kar. Pl. Németországban részben theologiae és philosophiæ candidátusokból, részben tanítókból áll. Ez utóbbiak nem csupán a gyakorlati kiképzésben működnek, hanem az egyes közműveltségi tárgyak előadói közt is szerepelnek. Külön, képzőintézeti tanári qualificatio egyik csoporttól sem kívántatik. A candidatusok középiskolákra vannak képesítve, a tanítók népiskolákra. Természetes azonban, hogy ez utóbbiakkal szemben a *kiválogatás* elve érvényesül; tanítói vagy irodalmi működésük által kiválóságukról bizonyosságot tett tanítók alkalmaztatnak képzőintézetekhez.

Az egyetemet végzett candidatusok, a középiskolai tanárságra lévén képesítve, ez által a képzőintézetekre is kvalifikáltaknak tekintetnek. A középiskolai tanári képesítés, mint nálunk, úgy mindenütt általános tanári képesítés gyanánt szerepel, abban minden benne foglalatik.

A tanítóknak képzőintézeti tanárságra való qualificatióját

különböző követelményekhez kezdték kötni. Ezeket nem szándékozom fölsorolni. Két államban azonban intézményileg szervezték a tanítóknak képzőintézeti tanárokká képzését és képesítését. Ezeket legalább vázlatosan ismertetni akarom, mert a mi viszonyainkkal tanulságos összehasonlításra adnak alkalmat. E két állam: Franciaország és Szászország.*

Franciaországban a 80-as évek elején állítottak két intézet egyenesen a képzőintézeti tanárok képzésére, előbb a női jelöltek számára Fontenay aux Roses-ban, pár évre rá férfiak számára Saint-Clouban. Fölvételi föltételek: tanítói oklevél vagy érettségi és legalább 20 éves életkor. A fölvételért pályázók közül fölvételi vizsgálat alapján válogatják ki a fölveendőket. A tanfolyam két éves; a közös pædagogiai tanulmányok mellett két szakcsoport szerint oszlik meg a képzés. A tanfolyamot képesítő vizsgálat zárja be. A sikeres vizsgálatról képzőintézeti tanári oklevél adatik a jelölteknek.

A mi polgáriskolai tanító- és tanítónőképzőinkbe a fölvétel ugyanazon föltételekhez van kötve. A gyakorlatban nálunk is, mint Franciaországban úgy alakul a dolog, hogy 1—2 érettségis mellett, a jelöltek túlnyomó része, a tanítók közül kerül. Felvételi vizsgálatra a mi intézeteink is jogosítva vannak, de nem gyakorolják, a mint hogy általában a felvételi vizsgálat sehol sem vált annyira rendszerre, mint a francziáknál. De azért nálunk is érvényesül a kiválogatás elve. A fölvehetők száma korlátozva lévén, a sok jelentkező közül rendszerint teljessé tehető a szám a nélkül,

* Érdekes, hogy az első kísérletet képzőintézeti tanárok képzésére a francia forradalom conventje tette. A III. évben (1794/5) elrendelte, hogy Párisban a legkitűnőbb tudósok vezetésével iskola nyitassék, a hol már tanultabb s 25 évnél idősebb polgárok a tanítás módszerét megtanulhassák, abból a czélból, hogy aztán szétmenvén az országban, megtanítsák erre azokat a polgárokat, a kik a közoktatás szolgálatára akarják magukat szentelni. Ezen feladat nagyságáról alkotott fölfogást mutatja, hogy ez iskolában Franciaország legelső tudósai alkalmaztattak, köztük vannak: Lagrange, Laplace, Berthollet, La Harpe, Bernardin de St. Pierre stb. Természetes, hogy ezek a tudósok nem népiskolai módszertant tanítottak. Laplace valószínűségi számítás, Lagrange függvénytant adott elő s általában valamennyinek első gondja volt a saját tudományos fölfedezéseivel ismertetni meg a hallgatókat. Az iskola 4 hónapig élt, akkorra már a conventnek is más gondja akadt. Az a sorsa volt, a mi sok más nagy gondolatnak, a mi akkor fölvillant, hogy nemsokára kimúljon.

hogy a kitűnő és jeles oklevelek színvonalán alul kellene szállani. Tanfolyamaink, szintén két szakcsoporttal, három évesek. A tanfolyam ezen egy évi többlete a bevégezés idejére kiegyenlíti azt a korkülönbséget, a mit a francia 20 éves korminimum okoz s azért mindent összevetve el lehet mondani, hogy *a francia képzőintézeti tanárképzők és a magyar polgáriskolai tanítóképzők egymással párhuzamos intézetek.*

Szászországban 1865 óta a jelesen végzett tanítókat két évi tanítói gyakorlat után egyetemre bocsátják. Ott végzett két évi tanulmány után «Pädagogische Prüfung» ezimen vizsgálatot tehetnek, a melyről *polgáriskolai és képzőintézeti tanárságra* képesítő oklevelet kapnak. A tanulmányok rendje nincs megszabva. A képesítőn a pädagogiai tárgyakon kívül a polgáriskolákban és képzőkben tanított, szabadon választható öt tárgyból kell vizsgálatot tenniök, a melyekből körülbelül olyan combinatiók kerülnek ki, mint a mi polgáriskolai tanítóképzőink szakcsoportjai, nem tekintve a mi férfi polgári-képzőnk mennyiség-természettudományi szakcsoportjának némely túlzásait. A képesítő vizsgálat követelményei szabályzatba vannak foglalva. Ezeket összevetve a mi polgáriskolai tanítóképesítőnk követelményeivel, meggyőződtem róla, hogy a mi követelményeink mértéke semmiben sem áll amazoké mögött.

Tehát sem a francia, sem a szász képzőintézeti tanárképzés színvonala nem magasabb, mint a mi polgáriskolai tanítóképzésünké. Legalább intézményileg nincs magasabb színvonalra szervezve. Hogy aztán a frank és germán fejek különbek-e mint a magyarok, s így a hasonló intézmények azokban nagyobb eredményt hozhatnak-e létre, ezt a kérdést fel lehet ugyan vetni, de én bizonyosan nem fogok a magyarok ellen felelni rá.

Az eddig elmondottak összefoglalása azt mutatja, hogy a tanítóképzésben kezdetben döntő, s azután is állandóan jelentékeny szerep jutott a tanítóknak; továbbá, hogy a hol külön képzőintézeti tanárképzés szerveztetett, ott épen a tanítók számára szerveztetett.

Nálunk az 1868. évben kelt Népoktatási Törvény szervezte újra a tanítóképzést. A törvény nem írja körül a képzőintézeti tanár qualificatióját. Ez nem lephet meg, hiszen még akkor nem volt a világon képzőintézeti tanári oklevél, s valószínűleg a törvény tervezése idején készültek Lipszében a legelső jelöltek a

«Pädagogische Prüfung»-ra; nálunk pedig még a középiskolai tanárképesítés ügye sem volt általában rendezve. Némi tájékozást adhat arról, hogy milyen kvalitású tanárokra számítottak, a képzőintézeti tanári állásnak a törvényben megállapított javadalmazása, mely magasabbra volt téve, mint a középiskolai tanárok akkori fizetésének átlaga.

Az első szükségletről Eötvös miniszter úgy gondoskodott, hogy fölszólítást intézett azokhoz a tanárokhoz, a kik irodalmilag némi jelét árulták el a népoktatás iránti érdeklődésüknek, hogy egy évig államköltségen tanulmányozzák a külföld népoktatását s azután vállaljanak tanári állást állami tanítóképzőknél. A felszólítást nagy számban követték úgy felekezeti, mint állami középiskolai tanárok s ezekből állított össze az állami tanítóképzők első tanári generációját.

De már 1872-ben megfordult az arány a középiskolai és képzőintézeti tanárok javadalmazásában s azóta ez az első forrás bedugult. Akkor történt, hogy egynehány tanítói gyakorlattal és akadémiai képzettséggel bíró egyén a miniszteriumban ad hoc összeállított bizottság előtt vizsgálatra bocsáttatott s képzőintézeti tanárrá képesítettet.

Már 1874-ben megnyíltak a polgáriskolai tanító- és tanítónőképzőintézetek s onnan kezdve mindinkább rendszerré vált, hogy ezen intézetek képesítettjei közül egészítettessenek ki a képzők tanártestületei is. A gyakorlatban tehát ezen intézetek tanítóképző tanárokat is képeztek, bár formailag csak a zenére voltak jogosítva képzőintézeti tanári oklevelet adni.

Azon összehasonlításból, a melyet fennebb tettem ezen intézetek és a francia meg szász képzőintézeti tanárképzők között, láthatjuk, hogy ebben a részben legalább, már akkor elértük a nyugateurópai színvonalat.

A mikor már megállapodottnak volt tekinthető az a szokás, hogy a polgári-képzők jelöltjei közül vétetnek a képzőintézeti tanárok, akkor, 1887-ben ezen intézetek tanárkarai fölterjesztést intéztek a kormányhoz, a melyben javasolták, hogy az intézetet végzett jelöltek ne közvetlenül neveztessenek ki a képzőkhöz, hanem az erre jeles képzettségüknél fogva kiválasztottak még egy vagy két évig az intézetben visszatartatván, ott elméletileg és gyakorlatilag továbbképezve készítettessenek elő a képzőintézeti tanári ál-

lásra. Erre, még azon évben megnyitott mindkét intézetnél a képzőintézeti tanárképző tanfolyam.

A gyakorlati továbbképzésre elegendő alkalmuk nyílt a jelölteknek ezen intézetek kapcsolatában levő iskolákban, az internátusokban, convictusokban, a melyeknek folytonos szemléletében éltek, azokban tanítási gyakorlatokat végeztek s a vezetés és felügyelet teendőiben is az igazgatók keze alatt részt vettek. Az iskolai életnek ebben az oldalában kellő tájékozottságot szerezhettek. Elméleti továbbképzésük végett szakirodalmi tanulmányokat kellett tenniök az intézeti tanárok útmutatása és támogatása mellett, s pædagogiai és szaktudományi házi dolgozatokat kellett készíteniök. A mint a programm magát kifejezte, a jelöltek elméleti továbbképzése túlnyomólag az «önképzés jellegével» birt.

Maga ez a jelleg sokat volt támadva. Tényleg támadható is, főleg mint egyoldalú elv. De ez még kisebb baj volna; a nagyobb baj az, hogy ez az egész programm kigondolva mégis jobban volt, mint végrehajtva. A végrehajtás jellemzésére elég lesz talán annyit fölemlítenem, hogy a programm végrehajtása tiszteletbeli mellékfoglalkozásként volt rábízva a polgári képzőknek különben is a szélsőségig túlterhelt tanáraitra.

Mielőtt ezen sokat támadott tanfolyam további sorsát vázolom, két dolgot akarok konstatálni. Egyik az, hogy a tanfolyam szervezésével már intézményileg túlhaladtuk azt a bizonyos nyugateurópai niveaut; a másik, hogy *a tanfolyam által ismétellen és fokozottabb mértékben érvényesült a kiválogatás elve*. Főleg ezen utóbbi körülménynek tudom be, hogy a tanfolyam tizenkét éves fennállása óta kibocsátott jelöltjei képzőintézeti tanári állásukban minden illetékes tényező elismerését kivívták működésük által.

A tanfolyam csakhamar támadások tárgya lett. Most már volt mit támadni, mert ez kifejezetten a képzőintézeti tanárok képzésére szerveztetett s ennél fogva tisztán ebből a szempontból volt bírálat tárgyává tehető. Akkor került az ügy e Társaságban is többszörös megbeszélés alá. A támadás célpontja természetesen a szervezet leggyöngébb oldala: az elméleti továbbképzésre vonatkozó intézkedések ellen irányult. Helytelenítettett a továbbképzésben alkalmazott elv (az «önképzés»); kétség nyilvánult az iránt, hogy a polgári képzők (főkép a férfiak képzője, az ú. n. Pædagogium, mert a magyar lovagiasság kihagyta a támadásból a nők iskoláját) egyáltalában képesek volnának magasabb tudomá-

nyos képzést adni, s aztán a tétel teljessége kedvéért kétségbe vonatott, hogy bármiféle intézet képes legyen erre, hacsak nem *egyetem* a neve. Olyan kizárólagossággal volt ez hangoztatva, hogy egy lépéssel tovább menve, már annak a kimondása következett volna, hogy minden újfajta magasabb iskola *kárára van* a magyar kulturának, mert veszélyezteteti annak egységes nemzeti szellemét, a mit csak az egyetem monopoliuma által lehet biztosítani.

Ezen egyoldalú támadásokkal szemben a Pædagogium tanári kara, bár maga sem nagyon lelkesedett a szervezetért és egy ezelőtt kilencz évvel a kormányhoz intézett fölterjesztésében nyíltan kifejezte, hogy az eredeti szervezet mellett a képzés sikeréért felelősséget nem vállalhat, mégis védelmére kelt a tanfolyamnak, a mire már csak a zászló becsülete is kötelezte; kiemelte a szervezet jó oldalait és megengedte, sőt követelte a maga részéről is, az elméleti képzés intenzitásának hathatósabb biztosítékait.

Sebestyén Gyula volt az, a ki itt tartott előadásában a kérdés mindenik oldalát számba vette s arra az eredményre jutott, hogy a képzés gyakorlati részének minden föltétele megvan a Pædagogiumban, az elméleti részének pedig az egyetemen.

Innen kezdve azután ebben a minden szempontot mérlegelő irányban tárgyalatott tovább a kérdés a képzőintézeti tanáregyesület, majd a millenniumi kongresszus tanácskozásaiban. Fokozatosan megszilárdult az egyetértés arra nézve, hogy mely szempontoknak kell a kérdés megoldásában érvényesülniök, s nagyobb részt az érvényesülés módjára nézve is.

A főszempontokat a következőkben sorolom fel:

Első az, hogy *tanítókból kell a képzőintézeti tanárokat nevelni*. Ezt az ügy minden stádiumában, minden vitázó fél elfogadta alapul. Csak abban volt eltérés, hogy némelyek a polgári képzőkön keresztül, mások közvetlenül akarták az okleveles tanítókat az egyetemre küldeni.

Második a kiválogatás elve. Láttuk, hogy a polgári képzők közbeiktatásával való képzésnél ez az elv két fokozatban is érvényesül. A kik a tanítókat directe az egyetemre kívánják bocsátani, azok sem kívánják ezen jogosítványt a tanítói oklevélnek föltétlenül, hanem csak a kitünő okleveleknek.

Harmadik, a mi vita tárgya sem volt, annyira hozzátartozónak tekint mindenki a képzőintézeti tanár qualitàsáról alkotott

fogalomhoz, az, hogy a képzőintézeti tanárnak, első sorban minden tanárok között, szüksége van *alapos elméleti és gyakorlati pædagogiai képzettségre*.

Negyedik az alkalmazhatóság szempontja, a mely megkívánja, hogy a képzőintézeti tanár a középiskolainál *szélesebb körű szakcsoportra* legyen képesítve.

Ötödik az a követelmény, hogy a képzőintézeti tanár *szak-tudományi képzettségének színvonala se álljon alantabb fokon, mint a középiskolai tanaré*; ezt követeli az a helyzet, a melyet a képzőintézeti tanárság közoktatásunk rendszerében, mint a népoktatásügy vezető eleme elfoglal; megköveteli továbbá a jelölt philosophiai műveltsége, a melyhez hozzátartozik, hogy legalább egy tudományágban annak egész rendszerét áttekinteni tudó tájékozottsága legyen, hogy ebben tájékozást szerezvén a tudományos módszerek felől, ez által a tudományos gondolkozás magaslatára föl birjon emelkedni.

Az első pontba belejátszik egy nagyjelentőségű kérdés, a melyet újabb időben több oldalról is feszegettek, ez a *tanítók egyetemre bocsátásának* kérdése. Sokkal többféle tekintet kíván figyelembe vételt ezen kérdés megítélésében, semhogy itt, ez alkalommal tárgyalásába bocsátkozhatnám. Csak álláspontom jelzése végett kívánok annyit megjegyezni, hogy úgy a tanítóképzésnek, mint a tanítóknak érdekében nem tartom azt kívánatosnak. Nem azt jelenti ez, mintha megengedhetőnek tartanám, hogy azok előtt, a kiket hivatásérzetük vagy sorsuk a tanítói pályára vetett, a további előhaladás útja hatalmi eszközökkel elzárassék, vagy mintha nem követelném magam is, hogy út és mód nyújtassék nekik arra, hogy tehetség és tanulmány árán a legmagasabb tanítói állásokig eljuthassanak, — de épen csak ez a követelmény az, a miben a dolog lényegét látom s e mellett mellékkérdés az, hogy melyik úton jussanak el oda; legfennebb azt a kívánalmat lehet fölállítani, hogy az út lehetőleg könnyű és biztos legyen. Egy olyan intézetben van szerencsém szolgálni, a mely a tanítóknak épen ezt a szolgálatot van hivatva megtenni. Huszonhat év óta ezernél több tanítót vezetett ezen intézet a polgáriskolák, felsőbb kereskedelmi-, felsőbb leányiskolák és tanítóképzőintézetek tanári és igazgatói állásaira és tanfelügyelői állásokra. Vezette őket egy teljesen az ő szükségletükhöz szabott rendszeres tanmenetben, a mit az egyetemen soha föl nem találhattak volna, hiszen még

középiskolai kartársaik is, a kikhez pedig az egyetem leginkább alkalmazkodik, vajmi ritkán örvendhetnek egy ilyen tanmenetnek. Vezette őket úgy, hogy ki-ki előre haladván a tehetségének megfelelő fordulópontig, ott biztos állásban megállapodhatott, és vezette minimális anyagi áldozatok kockázatával részükről. Így látva a dolgot, nem tudom elhinni, hogy az egyetemre bocsátás ábrándjáért hevülők tiszta tudatában legyenek annak, hogy milyen meglevő előnyöket akarnak ők fölcserélni több mint kétes jövőjű ábrándjukért.

Ezen némileg ide tartozó kitérés után visszatérek tárgyamra. Az volt a föladat, hogy azon öt pontban fölsorolt követelmények teljesítésére alkalmas szervezet találtassék.

Minden okos és egészséges reformnak első sorban a meglevő alapot kell számbavennie és ha lehet, azon fejleszteni a dolgot tovább.

Ezt látjuk a Közokt. Tanács javaslatában is nyilvánulni, mely az eddigi szervezetről megtartotta azt, hogy *a polgári képzőket legjobb sikerrel végzettek közül válogattassanak a jelöltek*, azonban *továbbképzés végett két évi egyetemi tanulmányra utalja őket*. Van ugyan a javaslatnak egy pontja, a mely azok részére, a kik a polgári képzőket nem végezték, nyitva hagyja az utat, hogy négy évi egyetemi tanulmány és bizonyos más föltételek teljesítése után képesítő vizsgálatra jelentkezzenek. De ezt az alternatívát kidolgozatlanul hagyja a javaslat, az a pont csak föntartásnak látszik a jövő eshetőségekre és a kizárólagosság színét akarja távol tartani, de a javaslatnak összes többi intézkedései az első alternatívára vonatkoznak, az van benne kidolgozva.

Lássuk, hogy ez a rendszer hogyan elégíti ki a föllállított követelményeket.

Maga a fölvételi föltétel már eleget tesz a két első követelménynek. Igen jól előkészíti a harmadikat is, a mennyiben ezek a jelöltek az elemi és a polgári tanítóképzőkben már hét éven át részesültek elméleti és gyakorlati pädagogiai képzésben és az ehhez szükséges philosophiai előtanulmányokban. Hosszú időn át volt foglalkoztatva értelmük ilyen irányban s kellően elő van készítve arra, hogy rendszeres philosophiai és pädagogiai tanulmányokkal ismereteik rendeztessenek. Eleget tesz a fölvételi föltétel a negyedik követelménynek is, talán még túlzott mértékben is, úgy, hogy a polgári képzők szakcsoportjainak terjengőségét még

korlátozni lehet a tanfolyam szakcsoportjainak összeállításában a nélkül, hogy a képzőintézeti szükségletet megszűnnénk kielégíteni.

Hátra van még az ötödik követelmény. Ez volt az eddigi szervezetnek is Achilles-sarka. Ha egymagában állana, nem volna nehéz a megoldás, de mert együtt kell teljesülnie a negyedikkel s még hozzá a harmadikkal, alig leküzdhető nehézségnek fog föltűnni. Azok részéről, a kik a képzőintézeti tanárok képzését elejétől végig az egyetemre akarták bízni, még csak kísérletét sem látam ezen nehézség megoldására vonatkozó javaslatnak, sőt még a nehézségek számbavételét sem. Vegyük tehát most számba az ő alapjukon. Az volna a kívánalom, hogy tanítói oklevéllel, vagy esetleg érettségivel bíró fiatal ember belépve az egyetemre képzőintézeti tanárjelöltnek, ott négy vagy öt év alatt, *először*: szélesebb körű philosophiai és pädagogiai készülségre tegyen szert, mint a mennyi középiskolai tanárjelölt kartársaitól megkívántatik, *másodszor*: több szaktárgyat tanuljon mint amaz, s *harmadszor*: hogy mégis azzal *egyenlő* magas színvonalra emelkedjék szaktudományi képzettsége. Ezeken felül, ha érettségis volt az illető, még pótlólag a népiskolai pädagogia gyakorlatában kell készülséget szereznie, ha pedig tanító volt, ki kell pótolnia a középiskola és a képzőintézet tantervében mutatkozó tárgykülönbözetet.

Az ilyen kísérlet eredményét úgy képzelem magamnak, hogy vagy megbukik száz jelölt közül legalább kilenczven, nem tudván megfelelni a követelményeknek, vagy pedig le kellene szállítani a követelményeket, a szaktudományi készülségben addig a mértékig, a mely még föltétlenül megkövetelendő a tanártól, a mely mérték a tanítási anyag föltötti uralkodást biztosító tárgyismeretben áll. *Ezt* a mértékét a szakképzettségnek azonban a polgáriskolai tanítóképző is megadja, ezért nem szükséges az egyetemet venni elő, sőt ezen czélért fölösleges volna az egész továbbképző tanfolyam.

A tanácsi javaslat a nehézség megoldását következőleg tervezi. Csoportosítja ugyan a tárgyakat a képzőintézeti szükségletnek megfelelő csoportokban, de a továbbképzés egész súlyát túlnyomóan egyetlen tárgyra veti, a mely a szakcsoportból a jelölttől szabadon választható s melyet a tervezet *főtárgynak* nevez. A követelményeket erre néze így írja körül: «A főtárgyból megkövetelik a tudományág alapos ismerete és átértése, tájékozottság a

tudományos módszerekben és segédeszközökben s némi jártasság önálló alkalmazásukban.» Konkrétebb képet alkothatunk az itt körülírt színvonalról, ha a középiskolai tanárképesítő szakvizsgálatának követelményeit tekintjük mértéknek. Hogy ez a cél elérhető lesz, arról a következő megfontolások biztosíthatnak: a polgáriskolai képesítő vizsgálat az egyes tárgyakból részben többet, részben valamivel kevesebbet követel mint a középiskolai alapvizsgálat, általában azonban nem marad ez alatt. Az egyenlőnek tekinthető alapon azután mind a középiskolai, mind a képzőintézeti tanárjelöltnek két év fog rendelkezésére állani, hogy a szakvizsgálat követelményeire elkészüljön. A képzőintézeti tanárjelöltre kedvezőbb, hogy erejét egyetlen tárgyra összpontosíthatja, a mi viszont időt enged neki, hogy philosophiai és pædagogiai tanulmányokkal bővebben foglalkozzék mint középiskolai kartársa. S a várható siker megítélésében nem hagyandó figyelmen kívül, hogy a képzőintézeti tanári tanfolyamot mind egyéneként kiválogatott jelöltek fogják látogatni.

A szakcsoportok *melléktárgyaiból* annyi tárgyismeretet kíván a tervezet, a mennyi a tanárt az iskolai anyag fölötti uralkodásra képesíti. Ezt már a polgári képzők által megadottnak kell tekintenünk, a tanfolyam föladata itt csak a meglévő színvonal fentartása leend. Ennek eszközei lehetnek: néhány órai collegium hallgatása colloquiummal, hospitálás és gyakorlati tanítás a melléktárgyakban is, demonstratív tárgyakban az iskolai demonstratiók gyakorlása; esetleg át lehet venni az eddigi tanfolyam programjából egy-egy képzőintézeti és népiskolai tankönyv tanulmányozását és erről referálást. Figyelembe veendő még, hogy a midőn a jelölt a melléktárgyakkal rokon főtárgy beható tanulmányozásával megszerzi a tudományos gondolkozás képességét, ennek szempontjait alkalmazni fogja a mellékszakokban meglévő tárgyismeretére is s így a tanfolyam eredményeként azokban is a színvonal emelkedését lehet várni. Különben a középiskolai tanárjelöltnek is van főtárgya, vagy választ magának főtárgyat tanárkorában, a mivel behatóbban foglalkozzék, s az ebben fölmutatott tájékozottság és eredmények után ítéltetik meg tudományos színvonala.

Ilyen módon oldja meg a javasolt szervezet a nehezen összeegyeztethető követelmények együttes kielégítését. Nem mondom, hogy más megoldás nem lehetséges, de mást még senki sem mu-

tatott. Ebben pedig, mint *végrehajtható* tervezetben, a képzőintézeti tanárképzés föladatának legnagyobb nehézségeit is kielégítő módon megoldottnak tekinthetjük.

A képzés *gyakorlati* részét az eddigi tanfolyam programja kiterjesztette nemcsak a tanítási gyakorlatokra, hanem a képzőintézeti internatus, convictus felügyeletében és vezetésében és az administrationalis teendőkben való segédkezésre is. Mindezekből az új tervezet csak a tanítási gyakorlatot (képzőben és népiskolában) hagyja meg, a többit mind mellőzi. A tanítási gyakorlatot is, tekintettel a megelőző iskolákban végzett ilyenmü gyakorlatokra, a minimumra szállítja le, hogy mennél kevésbé legyen a jelölt elvonva egyetemi tanulmányaitól. Hogy a gyakorlat megszorításában nem túlzott-e egy kissé a javaslat, azt kérdés tárgyává lehet tenni. Talán azon természeti törvény hatása nyilvánult itt, a mit az inga követ. Ez, ha kiütött egyik oldalra, azután ki kell neki ütni a másikra is. Az eddigi szervezet a gyakorlati oldal felé ütött ki, az új szervezet az elméleti oldal felé mutat kitérést. De a mint az inga idővel megállapodik az egyensúlyi helyzetben, úgy itt is várhatjuk a jövőtől és rábizhatjuk a helyes egyensúly létesítését. Hatás nélkül már most sem fog maradni az a körülmény, hogy a jelöltek anyaintézeteik kötelékében fognak maradni s az egész tanfolyam alatt folyvást szemlélhetik azok belső életét. A gyakorlat majd ki fogja találatni, hogy mikép lehet ebbe a passiv tanulmányba némi activ elemet is belevinni a főtanulmány károsítása nélkül.

A képzés feladatainak összefoglalására, különösen pedig a gyakorlati képzés megadására, a jelöltek felügyeletére, tanulmányaik ellenőrzésére, támogatására és kiegészítésére a javaslat *collegiumokat* tervez. Általában az Eötvös-collegiuméhoz hasonló szerepet szán ezeknek.

Collegium közreműködésére itt még nagyobb szükség van, mint a középiskolai tanárképzésben. Az egyetem philosophiai facultása ha nem tisztán középiskolai tanárképző is, de főképp az. Ehhez a feladathoz alkalmazkodik leginkább. S ha ennek daczára hézagokat hagy a középiskolai tanárjelölt szükségleteinek kielégítésében, annál inkább valószínű a hézagok föllépése a képzőintézeti tanárjelölt egyetemi tanulmányaiban, a ki tanulmányai közepén ugrik be az egyetemi leczkék közé. Az új tanulmányokat az addigi alapba belekötni, s általában a hallgatott leczkék csoportját

lehetőleg rendszeres tanmenetté összefűzni itt még kevésbé nélkülözhető, mint a középiskolai tanárképzésben. A gyakorlati képzés is ezen collegiumokra lévén bízva, azokban nagyobb mértékben koncentrálódnak a tanárképzés föladatai, mint az Eötvös-collegiumban.

A férfijelöltek collegiumát a Pædagogiumban, a nőjelöltekét az Erzsébet-iskolában helyezi el a javaslat. Tehát a jelöltek anyaintézeteiben, de az azokban levő polgári képzőktől és többi iskoláktól független szervezetben. A jelöltek csekély száma nem is engedi meg önálló collegiumok állítását, de ettől eltekintve is, ezen intézetek annyira egyesítik magukban a collegiumok föadatainak teljesítésére szolgáló föltételeket, hogy teljesen indokolatlan volna azokat föl nem használni.

Épen ez a tervezet egyik főjellelvonása, hogy meglévő intézményeinket igyekszik fölhasználni ezen új célra. Talán nem csak a saját elfogultságom láttatja velem úgy, hogy igen szerencsésen használta föl azokat ezen sok nehézséget rejtő feladatnak minden irányban kielégítő megoldására; megerősít ebben a hitemben az, hogy az első sorban érdekelt tényezők megnyugvással fogadták a tervezetet.

S jól esik elgondolnom azt is, hogy képzőintézeti tanárképzésünk tervezetét, épen úgy, mint annak idején polgáriskolai tanítóképzésünkét, magunk csináltuk meg, nem mentünk külföldre mintáért. Sőt, ha a végrehajtás megvalósítja azt, a mit a javaslat tervez, akkor a külföldnek lesz majd oka mintát venni ezen intézményekről.

Budapest.

KOVÁCS JÁNOS.